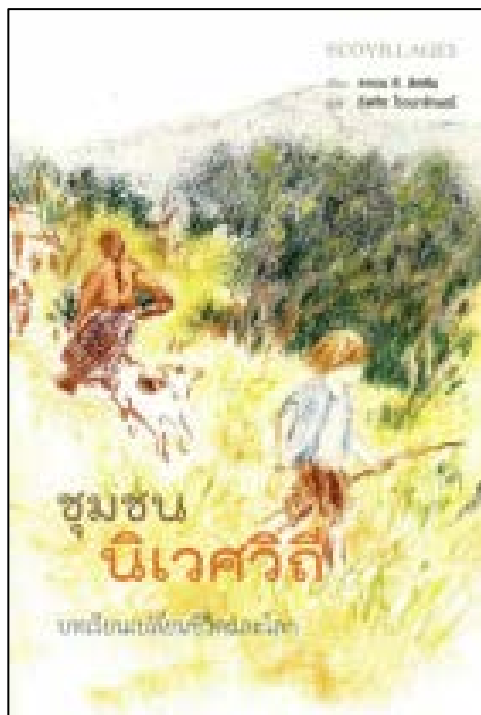

บรรณนิทัศน์*
ชุมชนนิเวศวิถี : บทเรียนเปลี่ยนชีวิตและโลก

ลิตพิน, คาเรน ที. (2563). ชุมชนนิเวศวิถี : บทเรียนเปลี่ยนชีวิตและโลก = *Ecovillages : lessons for sustainable community*. แปลโดย ดิสทัต โจนะลักขณ์. นนทบุรี: อีเน็ ครีเอชายนวัตกรรมสากล.

หนังสือชุมชนนิเวศวิถี เป็นผลงานการเขียนของคาเรน ที. ลิตพิน นักวิชาการและอาจารย์มหาวิทยาลัยในสาขาวิชาการเมืองสิ่งแวดล้อมโลก หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมเรื่องราวการเดินทางท่องโลกและเรื่องราวของชุมชนนิเวศน์วิถีจำนวน 14 แห่ง ภายใต้บริบทเรื่องราวของมนุษย์ในฐานะเผ่าพันธุ์ที่กำลังค้นหาหนทางสู่อนาคตที่ยั่งยืน ในทรรศนะของผู้เขียน ชุมชนนิเวศวิถีอาจจะไม่ใช่คำตอบเดียว แต่เป็นหนึ่งในหลายคำตอบที่จะสร้างความยั่งยืนที่ปฏิบัติได้จริง และยังเป็นเมล็ดพันธุ์แห่งความหวังที่ปลิวไปตกประปรายอยู่ทั่วโลก เพื่อให้เราสามารถนำบทเรียนจากชุมชนนิเวศวิถีเหล่านี้มาปรับใช้ทั้งกับตัวเอง ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น ประเทศ หรือแม้แต่ในระดับระหว่างประเทศ

เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกเป็น 7 บท โดยผู้เขียนได้ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ที่พบเจอในชุมชนนิเวศวิถีจำนวน 14 แห่ง เช่น เอิร์ธฮาเวน จากประเทศสหรัฐอเมริกา ฟินด์ฮอร์น จากประเทศ

*ณภัทร ฉิมพาลี บรรณารักษ์ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยพายัพ e-mail: napat_c@payap.ac.th

สกอตแลนด์ อุฟาฟาบริค จากประเทศเยอรมนี โคลูฟีฟา จากประเทศเซเนกัล สรรโวทัย จากประเทศศรีลังกา คริสต์ลวอเตอร์ส จากประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น ซึ่งชุมชนแต่ละแห่งนั้น ผู้เขียนพิจารณาคัดเลือกจากความสำเร็จของชุมชนในเชิงวิสัย ได้แก่ ความยืนยาว ขนาด การใช้ทรัพยากรและจัดการของเสีย ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ และผลกระทบในวงกว้าง นอกจากนี้ ยังมีการใช้เกณฑ์เชิงอัตวิสัยในการประเมินเมื่อได้ไปเยือนชุมชนเหล่านี้ ได้แก่ ความยืดหยุ่นผูกพัน วิสัยทัศน์ที่ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตจริง ความสุข และความพอใจ

ในบทที่ 1 “วิถีใหม่ เรื่องราวใหม่” ผู้เขียนได้เล่าเรื่องราวชีวิตของตัวเองที่เป็นอาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ได้สอนวิชาที่ตนเองรัก แต่เมื่อโลกต้องเผชิญกับภาวะวิกฤต เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้นักศึกษาเริ่มหันมาสนใจในกระบวนวิชาเหล่านี้มากขึ้น ผู้เขียนได้ทุ่มเทใส่ใจกับวิชาที่สอน เพราะมองเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ แต่ตนเองกลับไม่ได้ใช้ชีวิตอย่างที่เชื่อ และยังพบว่ากิจกรรมในชีวิตประจำวันกลับทำลายระบบที่หล่อเลี้ยงสรรพชีวิตบนโลกใบนี้ ทำให้ผู้เขียนรู้สึกลำบากใจ เพราะไม่ว่าการสอนและการบรรยายของตนเองจะสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักศึกษาและผู้ฟังมากเพียงไร กลับเป็นเรื่องราวไร้ความหมาย หากไม่ได้เปลี่ยนแปลงชีวิตตัวเอง ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงตัดสินใจออกจากงานสอน เพื่อยืนยันข้อเสนอโครงการวิจัยและออกเดินทางไปเยือนชุมชนนิเวศวิถี 14 แห่ง จากทั้ง 5 ทวีป เพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตตนเอง และแบ่งปันสาระข้อมูลสำคัญที่จะบ่งบอกแนวทางในการเปลี่ยนแปลงตนเอง และสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการลงมือทำอย่างแท้จริง

บทที่ 2 “ชุมชนนิเวศวิถีรอบโลกทั้ง 14 แห่ง” ผู้เขียนออกเดินทางเพื่อเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับโลกอนาคต จุดมุ่งหมายของการเดินทาง คือ ชุมชนนิเวศวิถีที่สาธิตให้เห็นถึงการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนในทุกมิติ ผู้อาศัยในชุมชนเหล่านี้ ตัดสินใจออกจากสังคมบริโภคเพื่อเดินไปบนเส้นทางที่น้อยคนจะเลือก โดยแนวคิดพื้นฐานที่พวกเขามีต่อตนเองและโลก คือ การมองว่า ชาย่ชีวิตของโลกเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมนุษยชาติเป็นส่วนสำคัญของชาย่งานนี้ การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต้องเริ่มจากระดับล่างขึ้นสู่บนเป็นหลัก และทัศนคติเชิงบวกมีพลังมากกว่าทัศนคติเชิงลบ ด้วยความเชื่อดังกล่าว ชาวชุมชนวิถีจึงมีความสนใจเป็นพิเศษต่อผลกระทบจากการกระทำของพวกเขา ทั้งที่เกิดขึ้นใกล้ตัวและที่อยู่ห่างไกลออกไป รวมทั้งเรื่องการเปิดรับต่อการแบ่งปัน ซึ่งผู้อ่านจะได้ทราบเกี่ยวกับเรื่องราวของชุมชนทั้ง 14 แห่ง โดยสังเขปอีกด้วย

บทที่ 3 “นิเวศวิทยา เป็นอยู่อย่างยั่งยืน” ในบทนี้ ผู้เขียนกล่าวถึงชุมชนนิเวศวิถีในด้านนิเวศวิทยาในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของ เพอร์มาคัลเจอร์ การก่อสร้าง พลังงาน น้ำ อาหาร การเดินทาง การบริโภคใช้สอยร่วมกัน และการอนุรักษ์สัตว์ป่า จากหัวข้อดังกล่าวเราจะพบว่า ชุมชนสามารถดำเนินชีวิตโดยใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ ควบคู่ไปกับการตอบสนองความต้องการของชุมชนในด้านความสะดวกสบาย ความสวยงาม และความสุขความเพลิดเพลิน นอกจากนี้ ผู้เขียนยังบอกเล่าถึงลักษณะของชุมชนนิเวศวิถีที่ทุกสิ่งมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกันทั้งหมดแบบองค์รวม ดังนั้น

ในกระบวนการพึ่งพาอาศัยกันที่ลึกซึ้งนี้ จึงไม่มีการผลิตของเสีย มีแต่การฟื้นฟูและการทดแทน เป็นวงกลมแห่งชีวิต หมุนเวียนไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด

บทที่ 4 “เศรษฐกิจมั่งคั่ง ยั่งยืน” วัตถุประสงค์ของเศรษฐกิจในมุมมองของผู้เขียนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนนิเวศวิถี คือ การส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์ภายใต้ขีดความสามารถที่มีจำกัดของระบบนิเวศ เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่แท้จริงกับผู้คนและทรัพยากร ผู้เขียนอธิบายว่า ชุมชนนิเวศวิถีมีการปรับเปลี่ยนหลักการพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การบริโภค การผลิต ทรัพย์สิน เงินตรา และการตอบสนองความต้องการ โดยแนวทางของชุมชนนิเวศวิถีในการจัดการหลักการพื้นฐานดังกล่าว มีการดำเนินไปภายใต้หลักการ 5 อย่าง ได้แก่ 1) การคิดต้นทุนอย่างสมบูรณ์ (Full-cost accounting) คือ ผู้บริโภคจ่ายสินค้าด้วยราคาที่สะท้อนถึงค่าจ้างที่เพียงพอแก่การดำรงชีพ 2) สัมมาอาชีวะ (Right livelihood) คือ การส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์ทั้งมวล รวมถึงตัวเอง ภายใต้ขีดความสามารถที่มีจำกัดของระบบนิเวศโลก 3) การทบทวนแนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์ ทั้งเรื่องทรัพย์สินส่วนตัว ทรัพย์สินส่วนร่วม และการผสมผสานกรรมสิทธิ์ทั้งสองรูปแบบนี้ 4) ระบบเงินตรา (Currencies) คือ การดึงเงินให้กลับมาไหลเวียนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คนและระบบนิเวศ 5) มีเวลามากขึ้น มีความผูกพันใกล้ชิดกันมากขึ้น มีคุณธรรมมากขึ้น และมีสิ่งของให้น้อยลง การตอบสนองความต้องการที่ดีที่สุดเกิดขึ้นภายในชุมชนเอง และอยู่นอกกระบวนเศรษฐกิจเงินสด เคล็ดลับคือ การผสมผสานระหว่างการพึ่งพาตนเอง การแบ่งปันและความเรียบง่าย

บทที่ 5 “ชุมชน สานสัมพันธ์ที่ยั่งยืน” ด้วยคำถามที่ว่า ชาวชุมชนนิเวศวิถีสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างไร ผู้เขียนจึงมุ่งที่จะหาคำตอบจากการศึกษาการสร้างวิถีชุมชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การเลือกรูปแบบการปกครองตนเอง การแก้ไขความขัดแย้ง การทำงานร่วมกันทั้งกับภายในและกับโลกภายนอก การเลี้ยงดูเด็ก การแสดงออกทางวัฒนธรรม และการร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน จากการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน ทำให้ผู้เขียนพบกฎเกณฑ์พื้นฐานที่จะช่วยให้การร่วมมือร่วมใจกันสร้างชุมชนนิเวศวิถีประสบความสำเร็จ นั่นคือ การทำวิสัยทัศน์ร่วม การมีเจตนารมณ์ที่ชัดเจน และการมีเป้าหมายหลัก นอกจากนี้ ยังต้องมีการตกลงและเห็นพ้องต้องกันในการเลือกกระบวนการตัดสินใจ ที่จะเอื้อให้แต่ละคนสามารถทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ มีการพัฒนาทักษะการสื่อสาร เช่น การสื่อสารอย่างสันติ สุนทรียสาธก การฟังด้วยความเมตตา มีการส่งเสริมการสื่อสารโดยไม่ต้องใช้คำพูด เช่น การร้องเพลง การเต้นรำ การเฉลิมฉลอง และการทำงานร่วมกันเป็นต้น รวมไปถึงการนำเด็ก ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน แบ่งปันความสุขและความทุกข์ในชีวิตร่วมกัน และที่สำคัญที่สุด คือ เรียนรู้อยู่เสมอ และนำสิ่งที่เรียนรู้มาปฏิบัติในชีวิตจริง

บทที่ 6 “จิตสำนึก: ความยั่งยืนจากด้านใน” ผู้เขียนพบว่า ชาวชุมชนนิเวศวิถีมีการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางด้านสังคมและทางวัฒนธรรมร่วมกัน มีการเปลี่ยนจากความสัมพันธ์ที่ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ไปเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมและนิเวศวิทยา หรือแม้กระทั่งความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งใน

จักรวาล มีการผสมผสานมิติทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้เกิดความความยั่งยืน ที่ต้องยอมเปลี่ยนแปลงตัวเอง โดยการเชื่อมโยงตัวเองเข้าไปพร้อม ๆ กันด้วยจิตสำนึก ซึ่งเป็นมิติเชิงอัตวิสัยที่ผู้เขียนเน้นย้ำให้เห็นว่า เมื่อไรก็ตามที่ตัวเรากับคนอื่นมีจุดมุ่งหมายที่จะเพาะปลูกเมล็ดพันธุ์เพื่ออนาคตที่ยั่งยืนสำหรับมนุษย์ ก็เท่ากับว่าเรากำลังสร้างบ้านหลอมเพื่อการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกไปในตัว แม้ว่าจิตสำนึกจะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถบรรยายออกเป็นคำพูดหรือเรื่องราวได้ แต่เรื่องราวที่เราบอกกับตัวเองว่าเรามีบทบาทอย่างไรในจักรวาลนั้น มีความหมายอย่างยิ่ง

บทที่ 7 “ขยายผล” ผู้เขียนได้นำประสบการณ์จากการเดินทางและการใช้ชีวิตในชุมชนนิเวศวิถีไปแลกเปลี่ยนแบ่งปันในหลากหลายแห่ง และได้เน้นย้ำว่า เราไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมในชุมชนนิเวศวิถีหรือตั้งชุมชนขึ้นมาใหม่ แต่ประเด็นสำคัญ คือ การถอดบทเรียนจากชุมชนนิเวศวิถีเพื่อนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยการลงมือทำทั้งที่บ้าน ย่านและเมืองที่เราอยู่อาศัย ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือ 1) การคิดเชิงระบบ โดยมีการจัดวางระบบที่ส่งเสริมและเพิ่มพลังให้กับคุณค่าหลัก คือ ความไว้วางใจทางสังคม และความยั่งยืนทางนิเวศวิทยา 2) หลักการ “เริ่มต้นที่ท้องถิ่น” เป็นแนวคิดที่เห็นว่าในทางปฏิบัติ อำนาจการตัดสินใจทางสังคมและการเมืองควรจะอยู่ที่ระดับล่างสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ 3) การแบ่งปันเป็นหัวใจของทั้งระบบนิเวศและชุมชน ชุมชนนิเวศวิถีเป็นต้นแบบการแบ่งปันทุกสิ่งทุกอย่างตั้งแต่ ที่ดิน รถยนต์ การปกครองตนเอง ทักษะ และเรื่องราวชีวิต 4) การออกแบบที่ควรเล็งการณ์ไกลถึงอนาคต เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนนิเวศวิถี และการนำไปขยายผลในระดับที่ใหญ่ขึ้น 5) พลังเชิงบวกมีผลมากกว่าพลังเชิงลบ และการมุ่งเน้นไปที่ประเด็นปัญหาหลักในชีวิตจริงที่ทำให้ชุมชนนิเวศวิถีเป็นรูปธรรมของการเมืองแบบลงมือปฏิบัติและทำด้วยตนเอง แสดงให้เห็นถึงการมีชีวิตที่ดีโดยมีและใช้ให้น้อยลง

จากเนื้อหาทั้งหมดที่กล่าวมา รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของสภาพแวดล้อมในโลกในปัจจุบัน ทำให้เราเห็นว่า มนุษย์เป็นตัวละครสำคัญที่ทำให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้น ซึ่งแนวคิดจากหนังสือเล่มนี้อาจจะเป็นอีกคำตอบหนึ่งให้กับมนุษย์ ในการสร้างแรงบันดาลใจในการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตทั้งกับตนเองและชุมชน เพื่อให้เราสามารถใช้ชีวิตได้อย่างสอดคล้อง สร้างความความยั่งยืนให้กับสิ่งแวดล้อมและโลกใบนี้